

В. Є. Куриляк

*д-р екон. наук
м. Тернопіль*

МЕТОДОЛОГІЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-КУЛЬТУРНИХ ВІДНОСИН ЯК СКЛАДОВА НОВОГО СВІТОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ

Глобалізація привнесла до науки управління нові виміри і виклики. Починаючи з підприємства і закінчуючи світовою економікою як цілісним явищем, виникають якісно нові утворення та інтеграційні зв'язки. Підприємства і фірми часто являють собою певне міжкультурне середовище, а транснаціональні компанії — це завжди своєрідний відбиток світу. Не випадково у літературі часто можна зустріти висловлювання, що навіть перебільшують їхнє значення. Так, з точки зору С. Хаймера, саме ТНК «організують світ» [1]. Проте, горизонтальна взаємодія стає насправді вирішальною, адже, як влучно зазначає Ф. Фукуяма, «суспільства все більшою мірою складають економічну і культурну єдність... Здатність країн, або, точніше кажучи, їхніх діючих осіб, які представляють ці країни, здійснювати вплив поза зоною їхньої юрисдикції, колосально зростає» [2].

Результатом інтернаціоналізації і глобалізації стало виникнення багатовекторної системи світогосподарських зв'язків, що потребує розробки нових концепцій менеджменту з урахуванням міжнародного і міжнаціонального факторів та нових економічних викликів, загроз і перспек-

тив. Ще у 2004 р. автор писала: «У наш насичений новітніми тенденціями і поняттями час терміни «мультинаціональний», «глобальний» і «міжкультурний», безперечно, можна віднести до широковживаних. Нині вони знайомі навіть дилетантам в економіці. Такої значущості ці терміни набули внаслідок швидкого розвитку міжнародної кооперації і мобільності підприємств. Протягом останнього часу, завдяки усуненню кордонів у ЄС, відкритості Східної Європи і економічним реформам у Китаї, можна чітко простежити зростання політичної, економічної та соціальної взаємопов'язаності, а також взаємозалежності і кооперації між підприємствами. Саме у зв'язку з цими процесами більшого значення набувають контакти між людьми, які є представниками різних культур. За всю історію людства не доводилось так часто зустрічатися з культурною неоднорідністю. Через це у підприємств, що працюють на міжнародних ринках, виникають нові проблеми, які часто неможливо вирішувати традиційними методами» [3]. З висоти нинішнього часу, наведені твердження правомірно посилити і зазначити, що теперішні проблеми управління

у світовій економіці потребують досліджень і рішень як у міжкультурному, так і загальноцивілізаційному аспектах.

Нові методологічні підходи і рішення щодо систем управління в епоху глобалізації пошукують науковці різних країн. Найбільш всеохоплюючим з них є виокремлення проблем управління з огляду на цивілізаційні теорії. Вони широко представлені у працях іноземних науковців А. Тойнбі, О. Шпенглера, К. Ясперса і С. Гантінгтона та українських авторів Д. Лук'яненка, Є. Панченка, Ю. Павленка, Ю. Пахомова, А. Поручника, А. Філіпенка та ін. Цивілізаційна парадигма у своїй нинішній інтерпретації ставить в основу локальні цивілізації з унікальними культурами і менталітетом. Йдеться про те, що цивілізації виникають завдяки наявності творчої меншини і відповідного середовища. Поряд з ними має бути виклик від навколишнього середовища до людства і відповідь на нього. Центральною проблемою у дискусії щодо цивілізаційного підходу є визначення типів і видів цивілізацій та економічних закономірностей їхнього існування.

Глобальний наскрізний управлінський підхід регулювання процесів розвитку світової економіки на всіх її рівнях обумовлює вибір і послідовне дотримання певної методології. Це непросте завдання, про що свідчить те, що у більшості економічних досліджень не дається його рішення стосовно вибраних предмета і об'єкта, через що рух до цілі здійснюється «навпомацки». Зрозуміло, що внаслідок цього отримуються недостатньо системні результати. Можливо, такими обставинами можна пояснити той факт, що протягом двадцятилітнього періоду незалежності України як держави ще не вдалося розробити і здійснити системні реформи. Навіть системна економічна криза 2008 р. не спромоглася спонукати економістів до розробки всеохоплюючих, зорієнтованих на повноцінну модернізацію економіки змін.

Постановка проблеми менеджменту цивілізаційних і міжкультурних процесів є, по суті, розширення масштабів його дослідження порівняно з класичними теоріями. Вона потребує подальшого розвитку особливого розділу менеджменту, який уже отримав визначення як міжнародний, у якому надзвичайно важливим є міжкультурний аспект. Це означає, що сформовані протягом попереднього століття наукові основи менеджменту потребують переосмислення, адаптації і доповнення новими теоріями й методами, враховують сучасні виміри світогосподарських процесів, їхню складність і багатогранність. Поставлена мета, певною мірою, полегшується з огляду на те, що в економічній науці вже відпрацьована деяка термінологія, хоча ще далеко не завершено дослідження її суті, тобто змістовної складової. І це є нормальним процесом у розвитку науки.

Серед фундаментальних методологічних концепцій, що повинні прийматися за основу в процесі розвитку систем управління цивілізаційними і міжкультурними процесами, в системі економічних відносин має бути прийнята ідея соціальної інженерії, яка сформульована і розвинута К. Поппером. Автори українських публікацій з економічних наук поки що не надали належного значення цій ідеї як методологічному підґрунтя розуміння і прогнозування змін у всіх сферах суспільного життя. Для виявлення можливостей дослідження сучасних проблем з позицій соціальної інженерії, треба вважати, що К. Поппер для вирішення завдань демократичної перестройки суспільства ввів поняття «the piecemeal social engi-

neering» та його похідне «the piecemeal methods of science for the problems of social reforms». Перекладачі його праць на російську не спромоглися знайти адекватного російськомовного значення слову «piecemeal» і, відмовившись від застосування слова «частковий», вживають терміни «поступове, поетапне використання наукових методів до проблем соціальних реформ», «поступові соціальні перетворення», «часткові соціальні рішення та їм подібні».

Зазначені складнощі російських перекладачів К. Поппера значною мірою притаманні і спробам здійснення перекладів на українську мову. Проте, важливо усвідомити суть поглядів К. Поппера, який, на протигагу утопічної соціальної інженерії, декларував розвиток цивілізації як поступове, послідовне, певною мірою покрокове або поетапне здійснення соціальних перетворень. Це дало йому методологічні прийоми з'ясування труднощів, «з якими стикається наша цивілізація, метою якої можна було б назвати гуманність і розумність, свободу і рівність; цивілізація, яка, все ще перебуваючи у дитячому віці, продовжує дорослішати всупереч тому, що її так часто зраджували дуже багато з інтелектуальних лідерів людства» [4]. У книзі «Відкрите суспільство та його вороги» К. Поппер показав, «що наша цивілізація ще не повністю оговталася від шоку, викликаного її народженням, — переходом від племінного або «закритого суспільства» з його підпорядкованістю магічним силам до «відкритого суспільства», що звільняє критичні здібності людини. У книзі робиться спроба показати, що «шок, викликаний цим переходом, став одним з факторів, які зробили можливим виникнення реакційних рухів, які поривалися і ще пориваються перекинути цивілізацію і повернути людство до племінного стану» [4]. У ній стверджується також, що «сьогоднішній так званий тоталітаризм належить традиції настільки ж старої або настільки ж юної, як і сама наша цивілізація» [4].

Отже, погляд на сучасну цивілізацію як таку, що є молодістю, незважаючи на трьохсотлітній вік, розуміння послідовності перетворень як об'єктивної неминучості дає підстави для постановки проблеми розробки послідовного цивілізаційного інжинірингу в системі управління. З таких позицій реформи управління виглядають не як акт, а як процес, що відстежує і усуває «слабкі місця». Не виключаються іноді і зворотні кроки, але вони повинні мати тимчасовий характер і переслідувати ціль підготовки умов для прогресивного методу.

Можливо, взірцем використання методології К. Поппера до сучасності є пропозиції Дж. Сороса, пов'язані із шляхами подолання грецької кризи. У статті «Європі потрібен «план Б»» в газеті «Financial Times» він показав, що ЄС з'явився на світ завдяки поступовій соціальній інженерії, адже далекоглядні державні діячі розуміли, що створення Сполучених Штатів Європи є можливим за умови послідовного підходу до цього ідеалу на основі постановки обмежених цілей, мобілізації політичної волі та укладання угоди, за якої від держав потрібно було здавати рівно стільки суверенітету, скільки вони самі собі можуть дозволити. При цьому Німеччина зрозуміла, що її об'єднання є можливим лише в контексті об'єднання з іншими країнами Європи, і вона була готова заплатити за це потрібну ціну, зокрема і піти на введення євро. Проте, остання була незавершеною валютою, тому що для її обертання був створений лише Центральний європейський банк, але не було організовано єдиного для членів ЄС Міністерства фінан-

сів, що було відкладено архітекторами нової валюти для наступного кроку на час визрівання для цього політичної волі, сподіваючись на можливості фінансових ринків. Така стратегія не виправдала себе через запізнення з політичними рішеннями та появою непередбачених проблем. Серед останніх Дж. Сорос виділяє розділ зони євро на країн-кредиторів і країн-боржників, створення двошвидкісної Європи та перехід інтеграційних процесів у дезінтеграційні, застосування Німеччиною диктату і каральних методів надання допомоги, посилення популярності партій націоналістичного толку (наприклад, «Справжні Фіни»).

Зрештою, Дж. Сорос приходять до висновку про доцільність розробки «плану Б». «Як видно, — пише він, — дефолт Греції неминучий, але він не повинен бути неврегульованим. І зараження, певне, уникнути не вдасться — все, що трапиться з фінансовою ситуацією в Греції, швидше за все перекинеться на Португалію та Ірландію, і їх фінансове становище стане нестійким. Тим не менше, інша частина зони євро повинна бути оточена захисним парканом... Генерування політичної волі вимагало б прийняття «плану Б» і для самого Євросоюзу. Європейська еліта повинна повернутися до принципів, якими вона керувалася під час створення Євросоюзу, усвідомивши той факт, що наше розуміння реальності за своєю природою недосконале, і що на наше сприйняття в обов'язковому порядку впливають наші упередження, а засновані нами установи допускають помилки. Відкрите суспільство не вважає превалюючі заходи недоторканими, воно допускає розгляд альтернативних заходів у тому випадку, коли перші зазнають невдачі. Мобілізувати проєвропейську мовчазну більшість можна буде, висунувши ідеї, які полягають у тому, що коли статус-кво стає неприйнятним, ми повинні шукати європейське, а не національне рішення» [5].

Розвиваючи методологічне значення концепції «the piecemeal social engineering» для менеджменту цивілізаційних і міжкультурних процесів, наголосимо на необхідності послідовного пошуку рішень щодо їхнього регулювання на різних рівнях. Для цього треба мати відповідні дорожні карти і послідовно їх реалізовувати. Одночасно має бути прийнята стратегія готовності для розробки «плану Б» на той випадок, якщо первісний проєкт почне здавати збої, та до співпраці у його реалізації на користь тих, хто «програє». Такий підхід матиме насправді цивілізаційний характер. На даному етапі він матиме особливе значення менеджменту в сфері екології, охорони здоров'я, освіти і т. ін. Методологія соціальної інженерії полягає у визнанні можливості впливу людини на історію та зміни її ходу відповідно до своїх цілей подібно до того, як вже вона змінила обличчя землі, створила нові ідеї, вироби і т. ін.

Дослідження цивілізаційних і міжкультурних проблем менеджменту передбачає виявлення енергії і механізмів саморозвитку людства у матеріальній і духовній сферах. Це означає, що для отримання нового результату необхідно з'ясувати трансформації в організації суспільств і світовому порядку, вивчити закони і закономірності зміни цивілізацій. Йдеться про пізнання ще не досліджених або недостатньо досліджених у багатьох випадках явищ і процесів. Така постановка завдань потребує системного підходу, тобто виділення комплексу елементів та їхніх властивостей, взаємодія між якими породжує нову цілісність.

В аспектах системного підходу до менеджменту, який має охопити цивілізаційні процеси, не зайве зауважити,

що у цих дослідженнях треба застерегти самого себе від спокуси досягнути неосяжне, як висловлювався Козьма Прутков. Справа в тому, що цивілізація у широкому розумінні охоплює всі досягнення людства. Тому дослідження має вводити розумні обмеження. Методологічно правомірно при цьому акцентувати увагу на головних системних процесах і важливих підсистемах. Уявляється, що в дослідженні менеджменту цивілізаційних процесів такими великими підсистемами є всесвітня (планетарна) цивілізація, міжнародне підприємництво і підприємницький менеджмент та комплекс міжнародного менеджменту.

Досліджуючи способи управління економічними процесами у сфері міжнародної економіки, економісти приходять до висновку про необхідність вивчення явищ і процесів «з позицій різних рівнів методології науки із використанням цілого набору теорій, підходів, методів та інструментарію дослідження даної проблематики» [6, с. 52]. При цьому треба усвідомлювати, що для сучасних процесів у світовому господарстві визначальними є дві якісні складові — інтернаціоналізація і глобалізація, які органічно між собою пов'язані. Практично одна не може існувати без другої, а зміни у процесах інтернаціоналізації викликають відповідні зміни глобалізаційних тенденцій і навпаки. «Для того, щоб економічна наука сьогодні працювала, — справедливо стверджують М. Хардт та А. Негрі, — вона повинна будуватися навколо загального, глобального» [7, с. 194].

З огляду на багатопланову природу інтернаціоналізації і глобалізації, методологічно доцільним у менеджменті є врахування їхніх рівнів. На кожному з них ці тенденції мають свої особливості і форми прояву. На мікрорівні, з погляду Д. Лук'яненка, вони являють собою «процес залучення фірми до міжнародних операцій, якому притаманний переважно стадійний характер: 1) початковий; 2) локальної ринкової експансії; 3) транснаціональний; 4) глобальний. В аналітичному плані доцільно також виокремити два шляхи інтернаціоналізації — екстернальний та інтернальний. Екстерналізація — процес розширення міжнародної діяльності фірм завдяки використанню конкурентних переваг партнерів на зарубіжних ринках. Інтерналізація — процес створення внутрішньокорпоративних ринків через організацію власних філіалів, дочірніх компаній, а також за допомогою придбання контролю над уже діючими фірмами, які функціонують у сферах «постачання — виробництво — збут» і цікавлять транснаціональні корпорації. У цьому разі формуються внутрішньофірмові ринки (за стратегією і організацією), котрі за географією є міжнародними» [8, с. 9–10].

Мікроекономічний кут зору — це практична сфера бізнесу. У численній західній літературі вона представляється рівнобічним трикутником, основу якого займає бізнес, вершину — уряд, а боки — правова система і релігія. Підприємництво відноситься до четвертого фактору, який реалізується менеджером і прирівнюється до факторів виробництва. Виходячи з цього, проблематику світової економіки доцільно досліджувати з позицій глобального розвитку як фактору виробництва, який повинен розвиватися збалансовано із державним управлінням і правовою системою. Щодо релігії, то її доцільно розглядати в системі цивілізаційно-культурних факторів, розвиток яких має сприяти зростанню соціально-економічних ефектів підприємництва і бізнесу.

Парадигма управління глобальним економічним розвитком на макрорівні має поділятися на два напрями. Один з них являє собою макрорівень, де сфера ре-

гулювання належить національним урядовим, громадським та іншим організаціям. Суб'єктами управління у другій сфері виступають наддержавні організації. У кожному випадку макрорівень — це сфера поглиблення і розширення світогосподарських зв'язків на основі підвищення міжнародної мобільності факторів виробництва та виходу їх за межі національних економік, зокрема і у формі створення відповідних виробництв.

Не можна не зазначити особливу важливість наддержавного рівня. Він не є тотожним національному макрорівню, відрізняється притаманними йому особливими тенденціями розвитку і має свої закономірності. Наддержавний рівень управління світовою економікою найменш досліджений, і тому потребує значної уваги дослідників. Як зазначає Ф. Фукуяма, «після двох з лишнім століть політичного розвитку у нас є відносно добре розуміння того, як створюються інститути, що діють у встановлених рамках і підзвітні світовому співтовариству, і в той же час, ефективні у відношенні до окремих держав по схемі «зверху вниз». Однак, сьогодні у нас немає адекватних інститутів, пристосованих для горизонтальної міждержавної взаємодії» [2, с. 208–209].

Чим складнішими стають економічні закони і тенденції розвитку світової економіки як цілісної системи, тим більшою мірою актуалізуються проблеми світового управління. Створення ООН після Другої світової війни не вирішило завдань реального менеджменту на наддержавному рівні через відсутність виконавчого органу з функціями по виконанню її рішень. Методологія його розробки і становлення має враховувати суттєві виклики глобалізації у тому сенсі, що «стара реалістична схема міжнародних відносин, згідно до якої світоустрій складався виключно на основі суверенних національних держав, вже не підходить світові, що виникає на наших очах, і у майбутньому не зможе забезпечити легітимність і ефективність діяльності на міжнародній арені» [2, с. 206–207].

Ставлячи за мету дослідження пошук рішень щодо цивілізаційних і міжкультурних вимірів міжнародного менеджменту, необхідно враховувати, що у світі вже зароджуються та існують певні форми загальнопланетарного управління, що не вписуються у загальноприйнятні уявлення про світовий економічний порядок. Щоправда, далеко не завжди можна говорити про наявність більшої чи меншої системності у цих процесах. Проте, є всі підстави стверджувати, що вони найбільш представницькі у фінансовій сфері та Інтернеті. Характерним у цьому відношенні є висновок Ф. Фукуяма, що «у сучасному світі існують серйозні елементи світового управління, не пов'язані з ООН та її дочірніми організаціями. Уся діяльність світового масштабу, від банківських приписів до регулювання стандартів безпеки комунікацій, прийнятих в Інтернеті, проводиться за допомогою нових, часто досить складних інститутів, які не вписуються у традиційні уявлення про міжнародне співробітництво» [2, с. 208].

Вибір методології дослідження управлінських процесів у сфері глобальних і всеосяжних цивілізаційних явищ повинен враховувати брак концепцій і моделей функціонування глобальних економічних систем. Особливо варто взяти до уваги, що сучасна макроекономічна теорія не працює, як правило, у системі глобальних вимірів. Не випадково поняття «світової економіки» в економічній теорії зводиться до сукупності національних економік або

міжнародних економічних відносин, що є надто спрощеним і не відповідає суті явища. Якщо застосовувати такий методологічний прийом, то треба було б вважати, що національна економіка — це сукупність економік домашніх господарств і економік підприємств. Проте, в умовах національних економік визначені закони, що управляють макро- і мікрорівнем, а вони не тотожні. Відповідно і для світової економіки, як цілісного явища, притаманні свої закони, які потребують наукового вивчення і використання у управлінні глобальними процесами.

У дослідженні глобальних економічних процесів для науковців, практично, не виникає сумніву у доцільності системного підходу. Так, творчий колектив Донецького національного університету на чолі з Ю. В. Макогоном і Т. В. Ореховою виходив для цілей свого аналізу «із визначення системи як сукупності об'єктів, взаємодія яких викликає появу нових інтегративних якостей, не властивих окремим утворюючим систему елементам» [9, с. 11]. О. М. Сохаська і Ю. В. Мельник, досліджуючи ринок послуг, задекларували використання системного принципу як такого, «що передбачає комплексне дослідження міжнародного ринку послуг, розгляду його як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. Даний принцип є підґрунтям для системного аналізу розвитку послуг в умовах транснаціоналізації економіки» [6, с. 54].

Погоджуючись із наведеними позиціями як загальнонауковими, зазначимо, що розв'язання нових завдань розвитку світової економіки потребує і нових теоретико-методологічних підходів. У зв'язку з цим варто навести міркування І. С. Бистрякова, який стверджує, що «особливістю нового часу є усвідомлення антропоцентричності економіки, але вже в іншій психокультурологічній поведінковій інтерпретації, що у свою чергу потребує напрацювання відповідного інструментарію оцінювання ефективності господарської діяльності. Розв'язання цього завдання вимагає напрацювання теоретико-методологічних підходів, пов'язаних із системною теорією, яка охоплює знання з різних галузей — філософії і психології економіки, економіки поведінки капіталів і соціальної економіки, синергійної економіки та ін.» [10, с. 52].

Системність дослідження менеджменту цивілізаційних процесів може бути реалізована на основі наскрізного підходу. Якщо цивілізацію розглядати як щось лише загальнопланетарне, що розвивається поза реальним існуванням народів та індивідів, то неможливо буде виокремити ті всеосяжні процеси, які охоплюють всі структури та рівні світової економіки: домашні господарства, підприємства, організації, міжнародні (економічні і позаекономічні) відносини, нову мережеву економіку, інформаційне суспільство і т. і. У такому разі не буде особливого поля для системного менеджменту, достатньо розробити певну локальну управлінську систему. Такий підхід можна буде порівняти хіба-що із навколопланетарним польотом штучного супутника, щодо якого іноді припускають, що він якось впливає на людство, його екологію, безпеку, економіку, але обмежуються розробкою адекватної для нього системи керування і продовжують жити за існуючими правилами і законами.

Проте, сказане не применшує того, що на нинішньому етапі розвитку людства визначальною є всесвітня (планетарна) цивілізація із своїми складовими — локальними підсистемами. Її розвиток значною мірою

визначається глобалізацією, яка обумовлює великі економічні трансформації, що відбуваються надзвичайно швидкими темпами. Як пише Д. Г. Лук'яненко, «у найбільш широкому розумінні глобалізацію можна трактувати як процес, що виводить цивілізацію на вищий щабель розвитку із системною інтернаціоналізацією умов і сфер людської життєдіяльності. Він охоплює політичні, економічні, соціальні, екологічні, науково-технологічні та інші складові» [8]. Логічно розвиваючи цю думку, зазначимо, що загальнометодологічний підхід до дослідження менеджменту XXI століття потребує вивчення, насамперед, закономірностей розгортання цивілізаційних процесів у локальних і планетарних вимірах. Особливе значення при цьому має надаватися історичним, ментальним, соціокультурним, технологічним і економічним зрізам цивілізації з урахуванням інтеграційних процесів (рис. 1). У наш час розвитку устремління народів і держав до інтеграції, як наголошував філософ І. Старовойт, «опріч поглиблення єдності матеріальних основ людського існування, посилюється єдність і в духовній сфері. Всі ці соціальні зміни знаходять своє відображення навіть і в релігії, цій традиційно-консервативній сфері... Певні досягнення цивілізаційного розвитку, які були зроблені в окремих регіонах, в рамках регіональних і національних культур в умовах всезростаючої глобальної цілісності стають досить швидко надбанням всієї цілісності. Тому перед кожною країною, яка в силу певних причин була дещо осторонь цивілізаційного процесу, стоїть проблема освоєння і втілення в реальність загальнолюдських здобутків. Таке завдання постало і перед посткомуністичними державами і, зокрема, перед Україною, і постало досить гостро [11, с. 155]».

Визрівання і становлення нової цивілізації відбувається за двома напрямками — економічному і позаекономічному. На економічному формується глобальний ринок з відповідними інститутами, на якому поглиблюється міжнародний розподіл праці. Учасники ринку отримують вигоду від вільного руху факторів виробництва, ефекту масштабу, прискореного розповсюдження інновацій. Завдяки перевагам глобалізації, життя цілого покоління людства супроводжується стійким економічним зростанням, унаслідок чого світ став взаємозв'язаним і взаємозалежним при зміні балансу економічного впливу між країнами [12]. Проте, розподіл матеріальних вигод від глобалізації є нерівномірним, особливо з огляду на присвоєння меншістю світового співтовариства невідповідно більшої частки її плодів, що обумовлює зростання актуальності проблем економічної нерівності і справедливості.

Зрештою, в рамках глобальної цивілізації посилюються процеси асиметрії у сенсі відставання розвитку глобального суспільства від глобальної економіки, на що особливу увагу звертає Д. Сорос, формулюючи нову парадигму — парадигму відкритого суспільства. «Наше глобальне суспільство, — пише Д. Сорос, — складається з численних звичаїв, традицій і релігій. Що ж може стати для нього спільними цілями, що об'єднують? Як ідею якогось універсального принципу я запропонував би ідею відкритого суспільства, як я його називаю. Цей принцип, визнаючи властиве нашому глобальному суспільству різноманіття, все ж є достатньою концептуальною базою для створення необхідних інститутів [13]». Мається на увазі, що саме визнання факту наявності різних цінностей в інших частинах світу порівняно із Заходом, турбота про ближнього

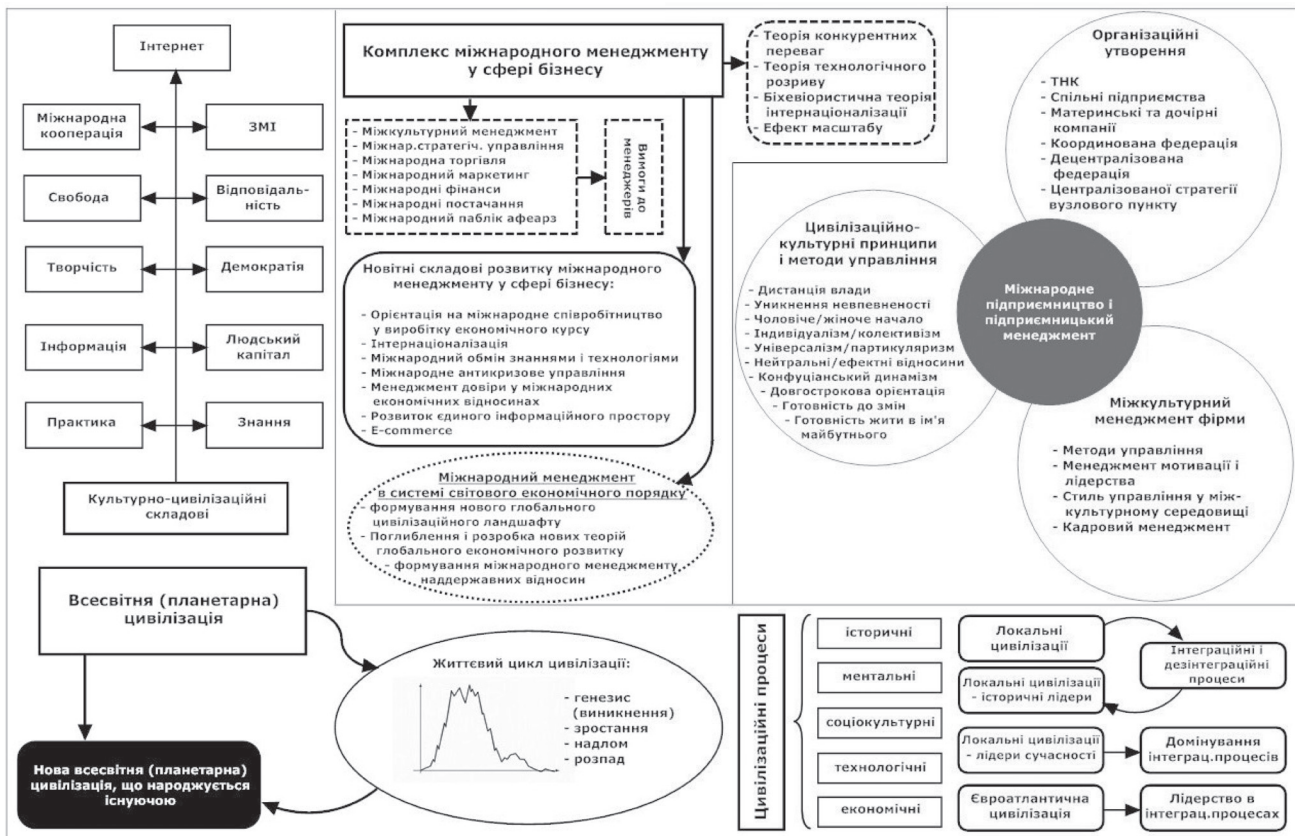

Рис. 1. Концепція цивілізаційних і міжкультурних вимірів міжнародного менеджменту (побудовано автором)

на основі принципу взаємності з елементами альтруїзму має стати основою побудови глобального відкритого суспільства, яке вітає і звеличує нашу різноманітність. Д. Сорос стверджує, що «будь-які варіанти азіатських — чи інших — цінностей можуть вписатися в глобальне відкрите суспільство за умови, якщо дотримуються також певні універсальні цінності, що відображають нашу схильність до помилок і турботу про інших людей, — такі, як свобода слова і право на справедливий суд» [13].

З такою постановкою проблеми можна погодитися лише в тій частині, що свобода слова і право на справедливий суд є невід'ємною частиною розвитку, що минає. Нова цивілізація має значно ширшу гаму цінностей, без прийняття яких неможливо нині забезпечити сприйняття держави і нації. Певною мірою, нагальні з них викладені у Цілях розвитку тисячоліття (ЦРТ) ООН, що сформульовані і прийняті на себе світовими лідерами у вересні 2000 року. Зокрема, ООН поставила завдання перед міжнародним співтовариством до 2015 року досягнути вісім цілей: подолання бідності; забезпечення доступу до якісної освіти впродовж життя; забезпечення гендерної рівності; скорочення дитячої смертності; поліпшення охорони материнства; боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями; забезпечення сталого розвитку довкілля; формування глобального партнерства в цілях розвитку.

Отже, глобалізація принесла людству новітню якість розвитку цивілізації. Проте, вона ще не спромоглася спонукати до створення відповідної управлінської підсистеми, спроможної забезпечити гармонійний розвиток. Це завдання залишилося для громадян світу XXI століття як необхідність підвищення якості глобального управління. Однак, як відзначено у аналітичному дослідженні світових фінансових організацій, «це ще один парадокс 21 століття: фактори, що обумовлюють важливість підвищення якості глобального управління — суперечливі інтереси, взаємовиключні стимули і відмінність норм і цінностей, — в той же час являються умовами, що роблять його реалізацію складною. В результаті цього, ми спостерігаємо такі невдачі на міжнародній арені, як Дохійський раунд переговорів, що проводився в рамках Всесвітньої торгової організації і відсутність домовленості на Конференції зі зміни клімату в Копенгагені. Створення Групи двадцяти (G20) сприймається як найбільш перспективна подія в області глобального управління, однак її ефективність на цій арені ще чекає підтвердження» [12].

Економічна нерівність у різних зрізах — у середині країн та між ними — як і управлінська неспроможність якісно вирішувати проблеми глобального зростання через слабкість і неефективність міжнародних інститутів, угод і мереж залишає умови для нарощування глобальних ризиків та їх наслідків. Особливо це стосується трьох комплексів ризиків, як дисбалансу у світовій економічній системі, тіньової економіки та ланцюжка вода — продовольство — енергія. До них треба додати фактори ризику, що класифікуються міжнародними інституціями як такі, які потребують уваги через віднесення їх експертами до ризиків з високим рівнем мінливості та низьким рівнем достовірності, що може спричинити серйозні, непередбачувані і недооцінені наслідки. Це — комп'ютерна безпека; демографічні проблеми; ресурсна забезпеченість; послаблення глобалізаційних проблем у

вигляді популістських заходів вирішення проблем економічної нерівності у випадку якщо пропозиція перестане відповідати попиту; зброя масового ураження [12].

Ретроспективний погляд на цивілізаційні процеси та вплив на них міжнародного менеджменту дозволяє засвідчити тенденцію зростання ролі певних сфер і/або появу в них нових, що потребують відповідних систем управління. Виділимо дві з них — розробка концепцій менеджменту відносин у межах світової цивілізації та між локальними цивілізаціями, формування нового глобального цивілізаційного порядку та розробка систем розвитку і управління наддержавними процесами.

Література

1. Hymer S. The International Operations of National Firms: A Study of Direct Investment / S. Hymer. — Cambridge: MIT Press, 1996.
2. Фукуяма Ф. Америка на распутье: Демократия, власть и неоконсервативное наследие / Фрэнсис Фукуяма ; пер. с англ. А. Георгиева. — М. : АСТ; АСТ Москва : Хранитель, 2007. — 282, [6] с. — (Philosophy).
3. Куриляк В. Є. Міжкультурний менеджмент : монографія / Віталіна Євгенівна Куриляк. — Тернопіль : Астон, 2004. — 239 с. (16, 42 д. а., рецензія: д. е. н., проф. І. М. Школа. Міжкультурний менеджмент // Регіональна економіка. — 2004. — № 4. — С. 216–218.
4. Поппер К. Открытое общество и его враги: В 2-х т. / пер. с англ. под ред. В. Н. Садовского. — М. : Феникс, Культурная инициатива, 1992.
5. Soros G. True Europeans now need a 'Plan B' / Financial Times. — .2011. — 12 Jul.
6. Сохацька О. М. Міжнародний ринок послуг в умовах транснаціоналізації економіки : монографія / О. М. Сохацька, Ю. В. Мельник. — Тернопіль : ТНЕУ, «Економічна думка», 2009. — 280 с.
7. Хардт М. Множество: война и демократия в эпоху империи / М. Хардт, А. Негри ; пер. с англ. — М. : 2004.
8. Лук'яненко Д. Г. Імперативи економічної глобалізації / Д. Г. Лук'яненко // Глобальна економіка XXI століття: людський вимір : монографія / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот [та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка та д-ра екон. наук, проф. А. М. Поручника. — К. : КНЕУ, 2008. — 420, [4] с.
9. Трансформація процесу транснаціоналізації в умовах зростання невизначеності глобального економічного середовища : монографія / [Ю. В. Макогон та ін.] ; під ред. Т. В. Орехової. — Д. : Норд Прес, 2011. — 652 с.
10. Бистряков І. К. Метасистемні особливості формування геоекономічного простору розвитку / Геоекономічні сценарії розвитку і Україна: монографія / М. З. Згуровський, Ю. М. Пахомов, А. С. Філіпенко та ін. — К. : ВЦ «Академія», 2010. — 328 с. (Серія «Монограф»).
11. Старовойт І. С. Західноєвропейська і українська ментальність. Компаративний аналіз / І. С. Старовойт. — Тернопіль : СМНВП «Діалог», 1995. — 184 с.
12. Global Risks 2011 Sixths Edition / World Economic Forum. — [Електронний ресурс. Режим доступу: http://opim.wharton.upenn.edu/risk/downloads/WEF_GlobalRisks_2011.pdf].
13. Soros G. Toward a Global Open Society / The Atlantic Monthly. — 1998. — January.